



Diffinio, Mesur a Monitro Iechyd Democrataidd yng Nghymru

Cyflwyniad

Mae pryder am iechyd democrataidd yn ffenomen fyd-eang. Yng Nghymru (a'r DU yn ehangach) bu ffocws hirsefydlog ar gofrestru etholiadol isel a'r nifer sy'n pleidleisio a diffyg ymwybyddiaeth wleidyddol a dealltwriaeth y cyhoedd.

Mae Rhaglen Lywodraethu Llywodraeth Cymru yn cynnwys ymrwymiad i leihau'r 'diffyg democrataidd'. Er mwyn helpu i lywio camau i gyflawni'r nod pwysig hwn, mae ein hadroddiad yn adolygu tystiolaeth o bob rhan o'r byd ar:

- Nodweddion allweddol iechyd democrataidd
- Sut mae'n cael ei fesur a'i fonitro
- Sut y gellid cymhwyso'r dysgu hwn yng Nghymru.

Sut olwg sydd ar ddemocratiaeth iach?

Mae ein dadansoddiad o sut mae democratiaeth wedi'i diffinio mewn gwahanol gyd-destunau ledled y byd yn nodi chwe nodwedd ddemocrataidd iach:

1. Etholiadau rhydd a theg a hawliau sifil cryf
2. Ymgysylltu, ymwybyddiaeth a chyfranogiad eang dinasyddion; gan gynnwys cymdeithas sifil gref, weithgar a dwys
3. Trafod gwleidyddol rhesymegol ac adeiladol

4. Cydraddoldeb gwleidyddol, cymdeithasol ac economaidd, gan gynnwys cynrychiolaeth gytbwys mewn llywodraeth a deddfwyr
5. Llywodraeth ymatebol, gan adlewyrchu dymuniadau ac anghenion dinasyddion
6. Mynediad agored i wybodaeth gywir, trwy lywodraeth dryloyw a chyfryngau cryf, annibynnol

Mae angen i ddemocratiaeth iach yng Nghymru ymgorffori'r chwe nodwedd hyn yn y systemau gwleidyddol ar lefel genedlaethol a lleol.



Beth yw'r heriau a sut mae iechyd democrataidd yn cael ei gynnal?

Er gwaethaf cefnogaeth sylweddol i ddelfrydau democrataidd ar draws y byd, mae ymddiriedaeth mewn sefydliadau llywodraethu wedi gostwng mewn llawer o wledydd, gan gynnwys y DU. Rydym wedi gweld cynnydd mewn pegynnu a phoblyddiaeth ac mae pryderon bod gwrthwynebiad rhesymegol a thrafodaeth adeiladol, sy'n sylfaenol i ddemocratiaeth, yn cael eu dadleoli gan

hunaniaethau cynyddol begynnu, rhexreg atgas, a sinigiaeth niweidiol.

Mae sawl menter wedi dangos pan fydd dinasyddion yn cymryd mwy o reolaeth dros benderfyniadau y gall hyn arwain at ganlyniadau cadarnhaol, ac mae llawer o'r rhain wedi digwydd mewn rhanbarthau datganoledig. Er enghraifft, mae tystiolaeth bod cyllidebu cyfranogol ym Mrasil wedi'i chysylltu'n gryf â gostyngiadau mewn cyfraddau marwolaethau babanod.

Fodd bynnag, mewn llawer o gyd-destunau, mae arloesiadau wedi'u hanelu at wella iechyd democrataidd wedi methu. Ac mae hyn yn amlygu'r angen i lunwyr polisi ddeall iechyd democrataidd eu gwlad eu hunain a mabwysiadu ymyriadau sydd wedi'u teilwra i'w cyd-destun penodol nhw. Mae hefyd yn bwysig monitro effaith mentrau fel ein bod yn gwybod a ydynt yn gweithio.

Bellach mae corff mawr o dystiolaeth sy'n dadansoddi llwyddiant mentrau sydd wedi'u hanelu at adfywio iechyd democratiaeth.

Sut gallwn ni fesur iechyd democrataidd?

Gellid mesur iechyd democrataidd Cymru mewn amrywiaeth o ffyrdd gan gynnwys **ystadegau swyddogol, arolygon barn y cyhoedd, a dadansoddiadau arbenigol.**

Mae'r prosiect Amrywiaethau o Ddemocratiaeth (V-Dem) yn dadansoddi i ba raddau y mae gwledydd yn cyfateb hyd at bum delfryd ddemocrataidd ac yn cyhoeddi mesurau ar gyfer pob cenedl-wladwriaeth.

Mae mynegeion meintiol tebyg sy'n asesu dimensiynau lluosog o iechyd democrataidd yn cynnwys **Polity IV / Policy 5**, y mesur Hawliau Gwleidyddol a ddarparwyd gan **Freedom House**, a **Mynegai Democratiaeth Uned Cudd-wybodaeth yr Economist**. Mae mesurau democratiaeth eraill, megis y **Prosiect**

Uniondeb Etholiadol a'r **Mynegai Ansawdd Disgwrs** yn asesu agweddau penodol ar ddemocratiaeth, tra bod **Sefydliad Ansawdd y Llywodraeth** yn coladu mesurau iechyd democrataidd o ffynonellau eilaidd gan gynnwys y rhai a amlygwyd uchod.

Ceir hefyd ystod o fesurau mwy ansodol o iechyd democrataidd a ddarperir gan astudiaethau cymharol megis **Participedia** a **Democratiaethau Iachach**.

Sut gallwn ni fonitro iechyd democrataidd?

Mae monitro iechyd democrataidd yn gofyn am fesur dibynadwy a rheolaidd. Mae angen mwy o ystadegau swyddogol a dulliau eraill o fesur yng Nghymru i alluogi hyn. Ceir sawl prosiect rhyngwladol sy'n darparu mesurau iechyd democrataidd ar gyfer y rhan fwyaf o wledydd y byd, ond maent yn defnyddio data ar lefel y DU, ac nid oes yr un ohonynt yn canolbwyntio ar fesurau sy'n benodol ar gyfer Cymru.

Cydnabyddir bod angen mwy o ystadegau swyddogol a dulliau eraill o fesur er mwyn deall iechyd democratiaeth Cymru.

Mae ein hadroddiad yn amlygu mesurau presennol a allai helpu i asesu iechyd democratiaeth Cymru a rhai newydd y byddai angen eu datblygu i greu darlun cyflawn. Mae'r tabl isod yn amlygu ffyrdd y gellid monitro'r chwe agwedd allweddol ar iechyd democrataidd.



Meini prawf	Mesurau
1. Etholiadau rhydd a theg a hawliau sifil cryf	Uniondeb etholiadau
	Cystadleurwydd etholiadau
	Amddiffyniadau hawliau sifil
2. Ymgysylltiad, ymwybyddiaeth a chyfranogiad eang gan ddinasyddion	Nifer y pleidleiswyr etholiadol
	Ymgysylltiad arall dinasyddion â gwleidyddiaeth ffurfiol (e.e., ysgrifennu at gynrychiolwyr)
	Mathau amgen o ymgysylltu dinasyddion â gwleidyddiaeth (e.e., cyfranogiad mewn protest)
	Diddordeb a gwybodaeth wleidyddol dinasyddion
3. Trafodaeth wleidyddol resymegol a chyfunol	Defnydd o gyfiawnhad rhesymegol ymhlith gwleidyddion mewn dadl
	Defnydd o gyfiawnhad dros benderfyniadau ymhlith gwleidyddion sy'n apelio at les pawb (yn hytrach na buddion pleidiol neu bersonol)
	Parch at wrthddadleuon a gwrthwynebwyr ymhlith gwleidyddion
	Ansawdd y drafodaeth yn y byd cyhoeddus
4. Cydraddoldeb gwleidyddol, cymdeithasol ac economaidd	Cydraddoldeb ymgysylltu gwleidyddol
	Mynediad cyfartal i wleidyddiaeth
	Cyfathiant polisi gyda gwahanol grwpiau cymdeithasol
	Cynrychiolaeth ddemograffig gytbwys yn y llywodraeth a deddfwyr

5. Llywodraeth ymatebol, gan adlewyrchu dymuniadau ac anghenion dinasyddion	Bodlonrwydd dinasyddion â'r llywodraeth a'r system wleidyddol
	Ymddiriedaeth dinasyddion mewn gwleidyddion, llywodraethau a sefydliadau
	Mae polisi yn cyd-fynd â barn y cyhoedd
	Cred dinasyddion yn eu gallu i ddylanwadu ar wleidyddiaeth
6. Mynediad agored i wybodaeth gywir, trwy lywodraeth dryloyw a chyfryngau cryf, annibynnol	Ymgynghoriad y Llywodraeth â dinasyddion a chymdeithas sifil
	Tryloywder y Llywodraeth
	Rhyddid y cyfryngau

Mae dangosyddion cenedlaethol **Llesiant Cymru** yn cynnwys o leiaf dri mesur sy'n berthnasol i iechyd democrataidd:

- Canran y bobl sy'n teimlo y gallant ddylanwadu ar benderfyniadau lleol
- Canran y bobl sy'n teimlo eu bod yn perthyn i'w hardal
- Canran y bobl sy'n gwirfoddoli.

Cesglir y dangosyddion hyn fel rhan o Arolwg Cenedlaethol Cymru a gellir eu defnyddio i asesu ymgysylltiad dinasyddion.

Mae **Astudiaeth Etholiad Cymru** yn cynnwys ystod ehangach o fesurau a gasglwyd dros gyfnod hwy o amser, er yn llai aml na'r dangosyddion cenedlaethol. Mae'r rhan fwyaf yn cynnwys mesurau o ddiddordeb mewn gwleidyddiaeth, y nifer sy'n pleidleisio, ac ymddiriedaeth yn llywodraethau a seneddau Cymru a'r DU. Mae arolygon diweddar hefyd yn darparu mesurau o foddhad dinasyddion â democratiaeth, cyfranogiad mewn gwleidyddiaeth mewn ffyrdd heblaw pleidleisio,

a gwybodaeth wleidyddol. Mae'r data hyn yn cynnig cyfleoedd i fesur a monitro gwahanol elfennau o iechyd democrataidd, yn ymwneud â meini prawf 1, 2, 4 a 5. Ond mae angen iddynt ymddangos yn gyson mewn arolygon yn y dyfodol ac yn yr arolygon dangosyddion cenedlaethol a gesglir yn amlach.

Gellir monitro cynrychiolaeth a chydraddoldeb gwleidyddol (maen prawf 4) trwy gymharu nodweddion demograffig ymgeiswyr a chynrychiolwyr etholedig â'r cyhoedd yn gyffredinol, gan ddefnyddio ystadegau swyddogol ac arolygon ymgeiswyr. Mae gwybodaeth eisoes yn cael ei chasglu yng Nghymru ar lefel leol drwy'r **Arolwg o Ymgeiswyr Llywodraeth Leol**, ond gallai hyn gael ei ymestyn i lefel y Senedd hefyd.

Fel arall, byddai **arolwg tracio pwrpasol o agweddau at ddemocratiaeth a chynrychiolaeth yng Nghymru** yn caniatáu ar gyfer integreiddio mesurau yn well a mwy o amlygrwydd o iechyd democrataidd. Gallai Cymru hefyd dreialu Arsyllfa Ddemocrataidd Cymru gan ddefnyddio dull gwyddoniaeth dinasyddion sy'n gosod dinasyddion yn rôl aseswyr arbenigol sy'n cael eu cynnwys o bryd i'w gilydd i gofnodi tystiolaeth o iechyd democrataidd yn eu hardal. Gallai dulliau arloesol eraill gynnwys cloddio dadleuon a mapio i gael rhywfaint o ystyriaeth (maen prawf 3) a chyfathiant polisi (maen prawf 5).

Gallai Llywodraeth Cymru gomisiynu prosiect sy'n bodoli eisoes, fel V-Dem, i gynnwys Cymru yn ei dadansoddiad, ond byddai angen ymgynghori ac adnoddau ar gyfer hyn. Fel arall, gallai gomisiynu ei ddadansoddiad arbenigol ei hun, yn seiliedig ar y dulliau a ddefnyddiwyd gan brosiectau presennol. Byddai hyn yn darparu sylfaen bwysig ar gyfer mesur a monitro iechyd democrataidd yng Nghymru dros amser.

Casgliad

Mae ofnau cynyddol am erydu ymddiriedaeth mewn llywodraeth a "wrth-gilio" democrataidd yn pwysleisio pwysigrwydd deall a monitro iechyd democrataidd yng Nghymru.

Mae'r dystiolaeth yn ein hadroddiad yn fan cychwyn gwerthfawr i lunwyr polisi sy'n ceisio hyrwyddo democratiaeth iach yng Nghymru.

Rydym yn dod i'r casgliad y gall Cymru ddysgu o brofiadau gwladwriaethau-wladwriaethau bychain eraill a llywodraethau rhanbarthol sydd wedi annog arloesi democrataidd yn y blynyddoedd diwethaf. Ond mae angen mesurau penodol wedi'u teilwra i Gymru i'w galluogi i asesu ei hiechyd democrataidd.

Gall ymgorffori mesurau iechyd democrataidd mewn arolygon presennol ddarparu data ar agweddau, ymddygiad a boddhad dinasyddion. Mae ein hadroddiad yn argymhell defnyddio amrywiaeth o ffynonellau, gan gynnwys dadansoddiad arbenigol ac ystadegau swyddogol, yn ogystal ag arbrofi â dulliau sy'n defnyddio modelau gwyddoniaeth dinasyddion a/neu iaith.

O'u dylunio'n dda, byddai'r rhain yn galluogi Llywodraeth Cymru i ganolbwyntio ymdrechion ar ffyrdd o gynyddu cyfranogiad ac ymgysylltiad ymhlith dinasyddion. A gallai deall y meincnodau ar gyfer democratiaeth iach ac asesu iechyd democrataidd yn rheolaidd chwarae rhan bwysig wrth gryfhau sefydliadau democrataidd yng Nghymru.

Cyfeirnodau

Moore, D. (2023). **Building Bridges: Wales' democracy - now, and for our future.** Sefydliad Materion Cymreig.

https://www.iwa.wales/wp-content/media/IWA_Building-Bridges-FINAL.pdf

Ryan, M. (2021). **Why citizen participation succeeds or fails: A comparative analysis of participatory budgeting.** Bristol: Bristol University Press.

Touchton, M. a Wampler B. **Improving Social Well-Being Through New Democratic Institutions.** Comparative Political Studies, 47(10), tt. 1442–1469.



Rhagor o wybodaeth

I gael yr adroddiad llawn gweler: Valgardsson, V., Ryan, M., Jennings, W., Downe, J., a Notman, G. (2023). **Diffinio, Mesur a Monitro Iechyd Democrataidd yng Nghymru**. Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru

Gwybodaeth am Ganolfan Polisi Cyhoeddus Cymru

Yma yn y Ganolfan, rydym yn cydweithio ag arbenigwyr polisi blaenllaw i roi tystiolaeth a chyngor annibynnol o ansawdd uchel i weinidogion, y gwasanaeth sifil a gwasanaethau cyhoeddus Cymru sy'n eu helpu i wella penderfyniadau a chanlyniadau polisi.

Mae'r Ganolfan, a ariennir gan y Cyngor Ymchwil Economaidd a Chymdeithasol a

Llywodraeth Cymru, wedi'i lleoli ym Mhrifysgol Caerdydd ac mae'n aelod o Rwydwaith 'What Works' y DU.

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â:

Yr Athro James Downe

+44 (0)29 2087 5345

James.Downe@wcpp.org.uk

Wales Centre for Public Policy

Cardiff University, Sbarc/Spark, Maindy Road, Cardiff CF24 4HQ



www.wcpp.org.uk



029 2087 5345



info@wcpp.org.uk



@WCfPP

